

Балута Т.П.,

Кандидат політичних наук,

кафедри філософії, історії та політології

Одеського національного економічного університету

(Україна, Одеса), kyzik-kyzik@mail.ru

**Глобалізація вищої освіти в сучасному соціально аспекті:
проблеми і перспективи.**

Мета роботи: аналіз впливу глобалізації на освіту і освітній процес в сучасному суспільстві. В результаті даного дослідження було розглянуто і проаналізовано: основні тенденції впливу глобалізації на освітній процес, співіснування глобалізації та освіти як суперечливого соціального процес. Розглянуто основні напрямки діяльності міжнародних організацій в сфері освіти, та можливих сценаріїв розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, перспективи впровадження в освіту і освітній процес сучасних форм і методів навчання на основі досягнень комп'ютерної техніки та комунікаційних технологій, вивчення необхідності глобальної стандартизації освіти.

Сьогодні вища освіта – це володіння необхідними знаннями та навичками і вміння скористатися ними на міжнародній арені мають вирішальне значення для особистого і суспільного прогресу. Крім того, наявність кваліфікованих працівників, орієнтованих на глобальне співробітництво, - один з найцінніших компонентів конкурентоспроможності будь-якої організації в світі. Міжнародна платформа привертає найбільш кмітливих, креативних і успішних фахівців. І роль вищої освіти у вихованні цих якостей очевидна і незамінна.

Ключові слова: глобалізація освіти, сучасність, суспільство, культура, трансформації, освітній процес.

Актуальність теми дослідження визначається сучасними процесами глобалізації, які зачіпають практично всі сфери і соціальні інститути

суспільства, в тому числі і систему вищої освіти, трансформуючи їх стосовно до власних вимогам.

Велика кількість робіт вітчизняних і зарубіжних авторів вказує на актуальність проблеми впливу глобалізації на освіту. Соціокультурні проблеми вищої професійної освіти в постіндустріальному суспільстві обговорюють в своїх роботах О. Долженко, С. Єркович, Г.Є. Зборівський, Ф. Кумбс, П. Дракер, Б. Рідінгс, Н. Руткевич, Д. Костянтинівський, В. Шубкин, Ф. Філіппов, А. Панарін. Соціально-політичні, соціологічні та економічні аспекти глобалізації відображають в своїх роботах А. Дука, В. Култигін, Д. Клементьев, І. Малинський, Ю. Шевченко. Теоретичні основи глобальної освіти знаходяться в центрі уваги З. Баумана, У. Бека, І. Валлерстайна, Е. Гідденс, М. Покровського, П. Скотта.

Світова система сучасності характеризується спільністю багатьох процесів, які відбуваються в різних сферах і протікають багато в чому однаково, незалежно від будь-яких особливостей країни. Такі сфери як економіка, політика, культура піддаються ідентичним змінам і впливу в усьому світі, розрізняючи лише невеликими національними аспектами, які частіше незначні. Не стала винятком і система вищої освіти, яка на даний момент визнана найважливішою і потребує постійного відповідності всім вимогам мінливого світу, а тому просто зобов'язана реагувати на будь-які трансформації суспільства. З цієї причини, багато процесів, які відбуваються в усьому світі, характеризуються практично повною ідентичністю, що дозволяє трактувати їх з позиції глобалізації.

За останні п'ятнадцять-двадцять років глобалізація значно посилила вплив на трансформацію національних систем вищої освіти. Так, на думку одного з відомих теоретиків університетської освіти, віце-канцлера Кенсінгтонського університету П. Скотта, глобалізація є найфундаментальнішим викликом, з яким зіткнулася вища школа за всю понад тисячолітню історію існування. Глобалізація робить особливо актуальним завданням поширення національних культур, сприяє стандартизації навчання

(під впливом сучасних інформаційних технологій і появи глобальних дослідницьких мереж), а також обмежує бюджетні можливості розвинених країн, від яких залежить більша частина фінансування університетської освіти. На університети, зауважує вчений, чекає робота з адаптування до вимог епохи глобалізації [1, С. 3-4].

Схожу точку зору висловлює Д. Деланті, що з огляду на зміни в суспільстві, культурі й знаннях сучасний університет повинен так само змінитися, знайти себе в нових реаліях, щоб гарантувати свою «конвертованість». Він стверджує, що на рубежі ХХ–ХХІ ст. університет уже став глобальною установою, зайнятою в тристоронніх відносинах із урядовими й багатонаціональними корпораціями [2].

П. Скотт і Д. Деланті розглядають глобалізацію як чинник упровадження в університети елементів ринкової економіки, що сьогодні змінює і національні, і світову системи вищої освіти. На їхню думку, припускає існування світу, що складається з національних держав, на основі чого складаються чіткі геополітичні кордони, через які може здійснюватися традиційна діяльність з інтернаціоналізації освіти – набір та переміщення студентів, обмін викладачами, співпраця університетів, спільна дослідницька робота. Інтернаціоналізація постає як побудова взаємозв'язків між двома або більшою кількістю країн, пов'язаних спільною метою, наприклад, формуванням єдиного освітнього простору, що й закріплено Болонською конвенцією, підписаною в липні 1999 року. А процес глобалізації загалом розглядається як стандартизація, економічна інтеграція і крос-культурна проникність. Інтернаціоналізація характеризується передусім високим рівнем мобільності студентів, що підтверджено даними ЮНЕСКО, згідно з якими за останні 25 років він зріс на 300%. На думку експертів, до 2010 року кількість студентів, які навчаються за кордоном, становитиме 2,8 млн. осіб, а до 2025-го – 4,9 млн. Глобалізація ж пов'язана насамперед із загостренням конкуренції між традиційними вузами.

Екс-міністр освіти і науки України В. Кремень пов'язує глобалізацію вищої освіти зі «вступом людства на перетині тисячоліть до нового типу цивілізації, опануванням нового способу мислення й різновидом прогресу» [3, с. 8]. Найпріоритетнішими галузями в ХХІ ст., на думку вченого, будуть «наука як сфера, що продукує нові знання, та освіта, як сфера, що олюднює знання». На думку академіка, тільки країна, спроможна в умовах глобалізованого світу примножити свою інтелектуальну власність, сферу знань як субстанцію виробництва, зможе претендувати на гідне місце в світовій спільноті, бути конкурентоспроможною.

Неоднаковий доступ до знань, інформаційних технологій і мов міжнародного спілкування становить одну з головних причин появи нерівності в питаннях освіти. Цю думку розділяють автори Г. Колін [4, с. 28] і Г. Макбурн [5, с. 51-52]. Характерною рисою такого «розколотого» освітнього простору є розрив в економічній структурі світу між групою розвинених держав, які становлять «золотий мільярд» (країни Західної Європи, США та Канада – близько 20% всього населення планети), й рештою країн. У багатьох країнах Азії, Африки та Латинської Америки спостерігаються неграмотність серед дітей і дорослих, високий коефіцієнт смертності, дуже обмежений доступ до інформаційних технологій, що відкидає молодь цих країн на периферію освіти.

Прогресуюча культурна глобалізація робить виклик усій системі вищої освіти. Останніми роками вища освіта дедалі частіше розглядається як товар і її комерціалізація виходить на рівень світового ринку. Навіть затятий прихильник теорії відкритого суспільства Дж. Сорос піддав критиці таку тенденцію, зауваживши, що грошові цінності узурпували роль істинних цінностей, а ринки стали панувати в таких сферах суспільного життя, де їм не має бути місця (мистецтво, педагогіка, наука, політика тощо) [6].

У ході аналізу тенденцій, ролі й завдань вищої освіти на основі програмних документів ЮНЕСКО можемо з'ясувати, що у ній домінують три основні тенденції, загальні для систем і учбових закладів вищої освіти у всьому світі: кількісний зріст при збереженні домінування нерівності на

міждержавному й міжрегіональному рівні в плані доступу до освіти, диверсифікованість інституціональних структур, програм і форм навчання й фінансові труднощі. Розгляд документів дозволив виявити у сучасній освіті ряд процесів: демократизації, глобалізації, регіоналізації, поляризації, маргіналізації й фрагментації. ЮНЕСКО встановлює новий підхід до вирішення проблем в сфері вищої освіти, що полягає у дотриманні принципів відповідності вимогам сучасності, якості та інтернаціоналізації [7, с. 7-8].

У вищих навчальних закладах не тільки відбувається професійне становлення особистості, але й формується громадянин, повноцінний суб'єкт суспільно-політичного життя, майбутній лідер виробництва, політик, громадський діяч. Які ж особливості характерні для системи вищої освіти як найважливішого соціалізаційного інституту?

В кожній країні існує своя специфіка в системі вищої освіти, свої проблеми і свої шляхи їх вирішення. З іншого боку, абстрагуючись від відмінностей між країнами і системами освіти економічного порядку, ми можемо виділити загальні тенденції в міжнародному вищу освіту, прояв яких в реальних умовах економіки тієї чи іншої країни має різну ступінь реалізації. Проаналізуємо основні тенденції в міжнародному вищу освіту. Перша з них - це прагнення до трансформації, тобто до постійної зміни і оновленню самих систем освіти, без чого неможливо їх розвиток і адаптація до мінливих умов навколишнього життя.

Вступ університетів в епоху глобалізації сприяло виникненню різноманітних віртуальних форм знання і освіти, що протистоять фундаментальності в традиційному сенсі цього слова. Домінування добре обґрунтованих теорій зникає, поступаючись місцем штучно гібридизованим форматам практичних навичок і технологій з обмеженою зоною соціальної відповідальності. Що стосується самих університетів, то сьогодні під впливом зовнішніх факторів вони перетворюються в економічні корпорації, які управляються як корпорації, але корпорації особливого роду – пов'язані з виробництвом і розповсюдженням знань. Всі ланки університетської структури

самовизначаються за ознаками конкурентоспроможності та прибутковості. Так, наприклад, «в США все без винятку (державні і приватні) навчальні заклади виступають самостійними гравцями на ринку освітніх послуг. Державна фінансова підтримка навіть державних вузів (як на федеральному рівні, так і на рівні штатів) покриває не більше 30% всіх витрат. Кошти, що залишилися повинні бути в будь-якому випадку мобілізовані з інших джерел» [8, с. 10-18].

Це принципово змінює природу вищої освіти. Відтепер воно стає підприємництвом з усіма витікаючими наслідками. Найчастіше факультети, лабораторії, наукові центри і навіть окремі професора розглядаються тепер під кутом зору того, скільки "дохідних" студентів вони змогли залучити, стільки зовнішніх грантів і дотацій вони "внесли в загальну скарбничку", який їхній внесок в бренд університету на ринку освітніх послуг.

Сам навчальний процес нині має на увазі нові споживчі якості: доступність і легку засвоюваність складних питань, створення у клієнтів приємного почуття повноти отриманого знання, упакованність в красиві форми (ігрові методи викладання, мультимедійність). Традиційні і строгі формати викладання (лекція, семінар, дипломна роботи, отримання ступеня) трансформуються в широкі, як їх характеризує сучасна соціологія, "перетікають форми" (liquid forms).

Однак слід зазначити, що все це відбувається не за рахунок зниження загального рівня вимог та недотримання освітнього стандарту. Якість освітніх послуг підтримується на абсолютно високому рівні, хоча, можливо, і іншими засобами – перш за все за рахунок динамічності навчального процесу і наявності різноманітних форматів отримання знання. Корпоративна природа нового освіти заявляє про себе не тільки в загальних питаннях управління університетами, але в справі конкретного формування конкретних навчальних програм і впливу на навчальний процес.

Також слід звернути увагу, що процес глобалізації вищої освіти в умовах сучасного суспільства має суперечливі наслідки для соціальної структури: з одного боку, вища освіта стає більш автономним, плюралістичним і відкритим

громадському управлінню, з іншого ж боку зростає залежність ВНЗ від ринкових сил, поглиблюється соціальна нерівність, що виражається в формуванні нових ієрархій в глобальному просторі вищої освіти та обмеження доступу окремих соціальних груп до якісних освітніх послуг.

Звідси суперечливість дискурсів досліджень вищої освіти у вітчизняному контексті: місія протиставляється споживання, цінності – доходу, ефективність – традиціям. «Введення в освіту ринкових важелів стверджує право індивідуального вибору, економічної раціональності, менеджералістських принципів, роблячи акцент на пріоритетній ролі вільного ринку як регулятора соціальних відносин, мінімізації ролі держави. Університетська діяльність все ширше набуває вигляду бізнес-виробництва, супроводжуваного відповідним маркетингом, розробкою нових видів освітніх сервісів і продуктів» [9].

Акцент на безперервній освіті дозволяє долати нові форми інформаційної нерівності, оскільки веде до розвитку можливостей додаткової освіти, що підвищує доступність престижних цінностей і конкурентоспроможність учнів. Разом з тим місія вищої школи в умовах глобалізації не зводиться лише до суспільного блага; інститут вищої освіти неминуче трансформується в умовах ринкової економіки в напрямку прозорості критеріїв оцінювання і зростаючої ролі споживача послуг в процесах вибору і управління своєю траєкторією в просторі освітніх послуг.

На закінчення слід зазначити, що глобалізація все ж не є виключно негативним явищем для організації університетської освіти - її позитивні наслідки можуть бути усвідомлені і використані тільки в тому випадку, якщо університети включаються в наполегливо пропонований нею процес інформатизації та міжнародних комунікацій. Глобалізація освіти не повинна розумітися як гомогенізації або, що ще небезпечніше, як засіб економічного домінування; скоріше, її слід сприймати як режим виробництва тотожності і відмінності для соціальних структур. На сьогоднішній день глобальне освіта є одним з найбільш перспективних напрямків розвитку педагогічної теорії і практики, що дозволяє здійснити підготовку учнів до адаптації в складному,

постійно мінливому сучасному світі з його численними політичними, економічними, екологічними, соціальними та іншими проблемами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скотт П. Глобализация и университет // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – № 4. – С. 3–8.
2. Деланти Д. Новые модели университетов // <http://socio.tamp.ru/1.htm>
3. Кремень В. Філософія освіти ХХІ ст. // Персонал. – 2003. – № 1. – С. 8.
4. Колин Г. Глобальные проблемы информатизации общества: информационное неравенство // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – № 6. – С. 27–30.
5. Макбурни Г. Глобализация как политическая парадигма высшего образования сегодня // Высшее образование сегодня. – 2001. – № 1. – С. 46–55.
6. Сорос Дж. Кризис глобального капитализма. – К.: Основы, 1999. – 259 с.
7. Реформа в розвитку вищої освіти. Програмний документ ЮНЕСКО. - Париж. - 1995 - С.7-8.
8. Слепухин А.Ю. Глобализация высшего образования: социальные противоречия и тенденции // Журнал исследований социальной политики. 2005. Т.3. №1. С. 7 – 28.
9. Покровский Н.Е. Трансформация университетов в условиях глобального рынка // Сообщество профессиональных социологов. <http://www.sociolog.net/index.html>

References

1. Scott P. Globalizatio et University // DDI«Mater». - 2000. - № 4. - 3-8 p.
2. Delanty D. New models de universitatibus// <http://socio.tamp.ru/1.htm>
3. Kremen V. Philosophy of Education XXI century. // Staff. - 2003. - № 1. – P 8.
4. Colin H. Global problems notitia societatis: // digital partitus VVSH «Alma Mater». – 2000. – № 6. – S. 27–30.
5. Makburni H. Globalizatio procul a politica. ut paradigma de Superius Educationis // Superius hodie educationem.- – 2001. – № 1. – S. 46–55.

6. George Soros. Discrimen global capitalismi. – K.: ОСНОВЫ, 1999. – 259 p.
7. Superius Educationis Reformationis in processu. Litteris UNESCO progressio. - Lutetiae. - MCMXCV - S.7- 8.
8. Slepuhin A. In globalizationis educationis superiora: et contra trends // Acta Social Studies Policy. V.3 MMV. №1. S. 7 - 28.
9. Pokrovski N. Transformation de universitatibus in global venalicium // Community sociologists profesionales. <http://www.sociolog.net/index.html>

Baluta T. P., PhD in Politichnih Sciences, Senior Lecturer of the department of philosophy, history and political science, Odessa National Economic University (Odessa, Ukraine) kyzik-kyzik@mail.ru

The globalization of higher education in the socio-cultural aspect: Problems and Prospects.

Keywords: *globalization of education, modern, society, culture, transformation, educational process.*

Objective: To analyze the impact of globalization on education and the educational process in modern society. As a result of this study were reviewed and analyzed: the main trends of globalization impact on the educational process, the coexistence of globalization and the formation of a contradictory social process, the main activities of international organizations in the sphere of education, as well the possible scenarios for the development of higher education in the context of globalization, introduction of education prospects and educational process of modern forms and methods of teaching based on the achievements of computer technology and communication technology, the study of the need for global standardization of education.

Today, higher education - it is the possession of the necessary knowledge and skills and the ability to use them in the international arena are critical to personal and social progress. In addition, the availability of skilled workers, focused on global cooperation - one of the most valuable components of the competitiveness of any

organization in the world. International platform attracted the most savvy, creative and successful professionals. And the role of higher education in the education of these qualities is obvious and indispensable.

Балута Т.П. кандидат политических наук, старший преподаватель кафедры философии, истории и политологии, Одесский национальный экономический университет (Украина, Одесса) kyzik-kyzik@mail.ru

Глобализация высшего образования в социально-культурном аспекте: проблемы и перспективы.

Цель работы: проанализировать влияние глобализации на образование и образовательный процесс в современном обществе. В результате данного исследования были рассмотрены и проанализированы: основные тенденции влияния глобализации на образовательный процесс, сосуществования глобализации и образования как противоречивого социального процесса, основные направления деятельности международных организаций в сфере образования, так же возможные сценарии развития высшего образования в условиях глобализации, перспективы внедрения в образование и образовательный процесс современных форм и методов обучения на основе достижений компьютерной техники и коммуникационных технологий, изучение необходимости глобальной стандартизации образования.

Сегодня высшее образование - это владение необходимыми знаниями и навыками и умение пользоваться ими на международной арене имеют решающее значение для личного и общественного прогресса. Кроме того, наличие квалифицированных работников, ориентированных на глобальное сотрудничество - один из самых ценных компонентов конкурентоспособности любой организации в мире. Международная платформа привлекает наиболее сообразительных, креативных и успешных специалистов. И роль высшего образования в воспитании этих качеств очевидна и незаменима.

Ключевые слова: *глобализация образования, современность, общество, культура, трансформации, образовательный процесс.*